

Samalla viivalla?

Eriarvoisuudessa ei ole ainoastaan kyse lompakon paksuudesta, sillä perhetausta vaikuttaa seuraavan polven saavutuksiin usealla elämän eri osa-alueella, kirjoittavat Niko Eskelinen ja Maija Mattila Näkökulmassa. Eskelinen ja Mattila ovat olleet mukana kirjoittamassa Eriarvoisuuden tila Suomessa 2020 -raporttia.

Eriarvoisuuden ajatellaan usein tarkoittavan ihmisten jakoa pieni- ja suurituloisiin. On selvää, että tulo- ja varallisuuserot ovat yksi tärkeä eriarvoisuuden osoitin eikä niiden merkitystä sovi väheksyä. Samalla niihin keskittyminen vie kuitenkin huomion eriarvoisuuden taustalla piilevistä periaatteellisista kysymyksistä.

Ruotsalaissyntyistä sosiologia **Göran Therbornia** siteeraten eriarvoisuudessa ei ole ainoastaan kyse lompakon paksuudesta. Eriarvoisuus ["on yhteiskunnallinen ja kulttuurinen ilmiö, joka rajoittaa \(meistä useimpien\) mahdollisuuksia toimia"](#). Ihmisten sijoittuminen erilaisiin sosiaalisiin asemiin ei itsessään ole ongelmallista. On luontevaa ajatella, että yhteiskunta voi palkita ahkeruudesta ja ponnisteluista sekä kyvyistä ja osaamisesta. Ongelmallista sen sijaan

on, jos (ja kun) väestön yhteiskunnallisiin asemiin jakautuminen on seurausta epäoikeudenmukaisista rakenteista ja yksilöistä riippumattomista tekijöistä.

On siis kysyttävä, mitkä rakenteet synnyttävät ja ylläpitävät eriarvoisuutta, millaisia nuo rakenteet ovat, ja millaisia muotoja eriarvoisuus voi yhteiskunnassa saada.

Usein eriarvoisuuskeskustelussa puhutaan lähtökohtien, tai mahdollisuuksien, tasa-arvosta, erotuksena lopputulemien tasa-arvosta. Mahdollisuuksien tasa-arvon vallitessa yksilöiden aikuisuuden yhteiskunnallinen asema määrittyy perhetaustan ja muiden annettujen ominaisuuksien sijaan ensisijaisesti yksilöiden omien kykyjen ja motivaation mukaan. Tulo- ja varallisuuseroja tutkineet **Marja Riihelä** ja **Matti Tuomala** ovat kuitenkin huomauttaneet, että [mahdollisuuksien ja lopputulosten tasa-arvoa ei oikeastaan voi erottaa](#). Erilaiset lopputulokset heijastavat niin ihmisen omia ponnistuksia kuin sellaisiakin asioita, jotka ovat yksilön ulottumattomissa. Yksi tällainen yksilön ulottumattomissa oleva asia on perhetausta.

Suomea on luonnehdittu varsin avoimeksi yhteiskunnaksi, jossa mahdollisuuksien tasa-arvo toteutuu verrattain hyvin. Siitä huolimatta tutkimuksista tiedetään, että vanhempien taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen asema sekä lapsuuden ajan kasvuolosuhteet ovat yhteydessä seuraavan polven saavutuksiin usealla elämän eri osa-alueella. Perhetaustan mukaiset erot näkyvät muun muassa kouluttautumisessa, luokka-asemassa sekä aikuisuuden tulotasossa. [Tutkimuksista](#) tiedämme myös, että tulotason siirtyminen sukupolvelta toiselle on vahvinta tulojakauman ääripäissä, suuri- ja pienituloisten keskuudessa. Eriarvoisuus on ylisukupolvista, sillä sukupolvet ovat sidoksissa toisiinsa sekä hyvässä että pahassa.

Materiaalisten, kulttuuristen ja sosiaalisten resurssien epätasa-arvoisen jakautumisen on tyypillisesti katsottu vaikuttavan eriarvoisuuden ylisukupolvisuuteen. Tällaisia resursseja ovat muun muassa vanhempien varallisuus, verkostot, tiedot ja taidot sekä sosiaalinen pääoma laajemmin. Tavanomaisesti resurssit luovat olosuhteita, jotka edesauttavat lasten menestystä sekä mahdollistavat suuremmalla todennäköisyydellä suotuisia saavutuksia elämän eri vaiheissa. Erot perhetaustassa luovat yhtäältä etulyöntiasemia ja tuottavat toisaalta takamatkaa, jonka kiinni kurominen ei ole aina helppoa.

Ihminen on aniharvoin oman onnensa seppä. Jos omaa menestystä tai muiden epäonnea on taipumusta selittää lähtökohtaisesti henkilökohtaisilla ominaisuuksilla, ahkeruudella tai ankaralla ponnistelulla, saatetaan ajatella, että saavutetut sosiaaliset asemat sekä menestys ovat puhtaasti itse ansaittuja. Vaarana on, että perhetaustan, lapsuuden kasvuolosuhteiden tai muiden yksilön ulottumattomissa olevien tekijöiden, kuten sukupuolen tai ihonvärin, merkitykseen ei yksilön elämänsä kiinnitetä huomiota ja omaa etuoikeutettua asemaa tunnusteta. Tällöin unohdetaan, että yksilöt eivät rakenna elämänsä samalta lähtöviivalta. Yksilöt asettuvat osaksi sukupolvien ketjuja, joissa aikaisemman polven perintö ohjaa osaltaan seuraavan sukupolven elämänpolkuja (usein enemmän kuin osaamme ajatella).

Kuten eriarvoisuustutkimuksen grand old man **Anthony B. Atkinson** on sanonut: ”Jos tavoitteena on mahdollisuuksien tasa-arvo huomenna, silloin meidän on pidettävä huolta lopputulemien oikeudenmukaisuudesta tänään.”

*Niko Eskelinen & Maija Mattila
Eskelinen on Turun yliopiston tohtorikoulutettava,
Mattila työskentelee eriarvoisuuden vähentämisen
hankevastaavana Kalevi Sorsa -säätiössä.*

Teoksen *Eriarvoisuuden tila Suomessa 2020* julkaisutilaisuus lähetetään suorana Kalevi Sorsa -säätiön Facebook-sivulla (<https://www.facebook.com/sorsafoundation/>) tiistaina 18.8.2020 klo 11.00. Yleisömäärän rajoittamisen vuoksi tilaisuuteen ei voi saapua paikan päälle.